

להיתפס ברשת – השפעת שימוש ברשת חברתית במסגרת חינוכית בלתי פורמאלית על הזדהות עם הקבוצה

אבנר כספי
האוניברסיטה הפתוחה
avnerca@openu.ac.il

רועי שילו
האוניברסיטה הפתוחה
roishillo@itcommunities.org

Caught in the Net – The Influence of Social Network Sites on Social Identification with Informal Education Program

Roi Shilo
Open University Of Israel

Avner Caspi
Open University Of Israel

Abstract

This study tested the influence of Social Network Site (e.g., Facebook) usage on social identification with informal education program. It was suggested that by using social network, the in-group identification becomes more central for the individual, regarding the educational program and the immediate group members. 607 participants of an after school educational youth program answered a questionnaire. The results confirmed that utilizing social network sites increased social identification.

Keywords: Social Network, Community of Practice, After-School Education Youth Program, Group Identification, In-group.

תקציר

מחקר זה בחן את השפעת השימוש ברשת חברתית (כגון פייסבוק, אדיולייב) על הזדהות הפרט עם המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית אליה הוא שייך. התיאוריה שנבדקה גורסת כי שימוש ברשת חברתית מגבירה את הזדהות הפרט עם הקבוצה וזאת בעקבות שיפור התקשורת הפנים קבוצתית. תוצאות המחקר מבוססות על שאלון שהועבר ל-607 משתתפים בכיתות י' עד י"ב, חניכים פעילים במסגרת בלתי פורמאלית, המפוזרים ב-18 מרכזים ברחבי הארץ. התוצאות הראו כי שימוש ברשת חברתית מעלה את הזדהות הפרט עם המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית. תוצאות המחקר מצביעות על חשיבות השימוש ברשת חברתית לחיזוק היחסים התוך-קבוצתיים ולמעורבות גדולה יותר בפעילות החברתית של המסגרת.

מילות מפתח: רשת חברתית, הזדהות עם קבוצה, מסגרת חינוכית בלתי פורמאלית, למידה שיתופית.

מבוא

הזדהות הפרט עם חברי הקבוצה ושיתוף הפעולה בין החניכים הם אחד המניעים לפעילות במסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית, זאת בניגוד לפעילות במסגרת פורמאלית ובית ספרית (המנחם-ורומי, 1997; סילברמן-קלר 1989). בשנים האחרונות רשתות חברתיות כמו פייסבוק ו-MySpace תופסות מקום של ממש בעולם החברתי של נוער ומבוגרים ונחשבות להצלחה כלכלית וחברתית (Boyd &

(Ellison, 2007). במחקר זה בדקנו את הקשר בין שילוב רשת חברתית בפעילות המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית לבין הרגשת הזדהות החניך עם מסגרת זו.

מסגרת חינוכית בלתי פורמאלית הינה מסגרת חברתית אשר מתקיימת בתום יום הלימודים והנוכחות בה רשות, ייעודה ניצול שעות הפנאי של הצעירים במפגש חופשי ובפעילות ספורטיבית או חוגית (גל, 1985). המנחם ורומי (1997) הרחיב את ההגדרה ומתאר את המסגרת הבלתי פורמאלית כתפיסה חינוכית-פדגוגית שהתפתחה בארגוני חינוך וקהילה חוץ בית-ספריים, הפועלים בדרך כלל בזמנם הפנוי של קהלם ומכוונים למצטרפים לפעילויות באופן חופשי ביוזמתם ועל פי בחירתם. השיטה החינוכית הרווחת במסגרת כזו הינה חינוך על ידי תהליך. בשיטה חינוכית זו המתודולוגיות העיקריות מבוססות על למידה משותפת ושיתופית בחברותא בקרב קבוצה של שווים (סילברמן-קלר, 1989). שיטות אלה מבוססות על התקשרות הדדית שהינה מפרה, חשובה ומשמעותית להשגת המטרות של החינוך הבלתי פורמאלי (רייכל, 2009).

מסגרת בלתי פורמאלית מצליחה צריכה לכלול בין היתר הרגשת שייכות והזדהות חזקה של הפרטים למסגרת, בינם לבין עצמם ולצוות ההנהלה של המסגרת, וכמו כן לקיחת חלק בתוכניות ובקבוצות איכותיות עם מוראל גבוה (Little, Wimer, Weiss, 2007).

ככל מסגרת, גם מסגרת החינוך הבלתי פורמאלי היא סוג של קבוצה. ל"קבוצה" הגדרות רבות (Brewer & Gardner, 1996), אך ההגדרה הרלוונטית למסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית ולקבוצות המתקיימות בה הינה "מקבץ אנשים המתחברים יחדיו על מנת לממש מטרה מסוימת או לספק צורך מסוים" (Deutsch, 1959). החניכים במסגרת החינוכית שבדקנו התחברו משני טעמים, הראשונה – לממש מטרה חינוכית וערכית עבור עתיד מבטיח יותר, והשנייה – לספק צורך חברתי להכרה ביכולות המיוחדות של החניכים בקבוצה וליהנות מאשראי חברתי גבוה יותר.

המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית שנבחנו במחקר הינה "תכנית נטע" מטעם Appleseeds Academy. "תכנית נטע" היא תוכנית חינוכית בלתי פורמאלית אשר דוגלת במצינות אישית והובלה חברתית (אתר תכנית נטע: <http://www.neta-project.org>). "תכנית נטע" תואמת את הגדרות המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית שהוצגו, מפני שהפעילות מתקיימת לאחר שעות הלימודים, הנוכחות בה רשות וייעודה ניצול שעות הפנאי של הנוער עבור פעילות לימודית. קיימת בה תפיסה חינוכית-פדגוגית ייחודית המבוססת על למידה שיתופית, משותפת וחינוך הדדי.

הזדהות עם הקבוצה היא אחד המרכיבים החשובים בכל קבוצה (Leach, Ellemers, & Barreto, 2007), וקיימות עבודה הגדרות רבות (Duckitt, 1989; O'Reilly & Chatman, 1986). במחקר זה בדקנו שני הבטים של הזדהות עם הקבוצה: הראשון מציב במרכז את ההצלחה האישית ושותפות הגורל בין הפרט לקבוצה, ומגדיר הזדהות כמידה שבה האדם תופס את גורלו ככרוך בגורל הקבוצה (Ashforth & Mael, 1989). השני שם במרכז את הגדרת העצמי על פי היחס בין הפרט לפרטים האחרים בקבוצה, ולפיו הזדהות היא מידת הדמיון שהאדם מוצא בין עצמו ובין שאר חברי קבוצתו (Skevington, 1981).

שתי תיאוריות מובילות – **תיאורית הזהות החברתית** (Tajfel & Turner, 1979) וממשיכתה תיאורית הקטגוריזציה העצמית (Hogg, 1992; Turner, Oakes, Haslam, & McGarty, 1994), ו**תיאוריית האינטראקציה הסמלית** (Gecas, 1982; McCall & Simmons, 1978; Stryker, 1980; Turner, 1978) הצביעו על ארבעה מאפיינים להרגשת הזדהות הפרט עם הקבוצה: הראשון הוא המוטיבציה להאדרה עצמית ונטיית חברי הקבוצה לראות עצמם כטובים יותר מאחרים (Otten & Moskowitz, 2000). מאפיין זה לא נבדק במחקר זה. המאפיין השני הוא הצורך בצמצום אי-ודאות של עמדות, אמונות, רגשות ותפיסות לגבי הקבוצה (Hogg & Abrams, 1993), השלישי הינו הצורך של הפרט לקבל תשובות ברורות בנושאים שונים הקשורים לקבוצה ולפעילות הקבוצה (Kruglanski, 1990) והרביעי הינו בולטות הזהות הקבוצתית בחיי היומיום של הפרט והשפעתה עליו (McCall & Simmons, 1978).

הרגשת ההזדהות של הפרט עם הקבוצה חשובה למסגרת הבלתי פורמאלית משום שככל שהזדהות הפרט עם החברים בקבוצה גדולה יותר, המורל הקבוצתי גבוה יותר, האיכות והפעילות הקבוצתית גבוהה יותר ויחסי החברות גבוהים יותר, כך שהקבוצה נהיית קבוצה חזקה יותר ומוגדרת כטובה יותר (Leach, Ellemers, & Barreto, 2007). כאמור, אלו בדיוק המאפיינים של מסגרת חינוכית בלתי פורמאלית (סילברמן-קלר, 1989; רייכל, 2009; Little, Wimer, & Weiss, 2007), ומשום כך חשיבותם להצלחת פעילות מסוג זה.

אחת הדרכים באמצעותן אפשר להשפיע על הקשר בין חברי הקבוצה היא באמצעים טכנולוגיים (Hogg & Reid, 2006). במחקר הנוכחי בדקנו אמצעי כזה – רשת חברתית שנעשה בה שימוש במסגרת חינוכית בלתי פורמאלית. Boyd and Ellison (2007) הגדירו רשת חברתית כמכילה שלושה שירותים בסיסיים: יצירת פרופיל ציבורי, שמירת רשימת חברים איתם המשתמש יוצר קשרים, ומעקב אחר הפעילויות המתרחשות ברשת החברתית כולה.

אנו מציעים כי השימוש ברשת חברתית יעלה את ההזדהות עם הקבוצה בכך שהוא יצמצם את חוסר הודאות לגבי עמדות, אמונות, רגשות ותפיסות הקבוצה. ההסבר לכך נובע מהעובדה שכאשר רשת חברתית מוטמעת במסגרת חינוכית היא משמשת להעברת מידע ישיר של עמדות ודעות בין החברים לגבי המסגרת ומסייעת להפיג את חוסר הודאות של הפרט לגבי עמדות הקבוצה (Hogg & Reid, 2006).

כאמור, מידת הפתיחות של הפרט לשאול שאלות ולקבל תשובות מהקבוצה מחזקת את הרגשת ההזדהות שלו עם הקבוצה (Kruglanski, 1990). כאשר מטמיעים רשת חברתית גדלה מידת הפתיחות. Wang ועמיתיו (Wang, Walther & Hancock, 2008) מצאו שכשהתקשורת בין חברי הקבוצה רחבה, הזמינות של השותפים בקבוצה גבוהה ואלו מספקים מענה להעלאת רעיונות של השותפים בקבוצה, הפרט מרגיש שהוא חלק מהקבוצה (likability) ושהוא יכול לשאול שאלות בצורה נוחה ולקבל תשובות בפשטות ובזמינות מלאה. מכל אלה שערנו כי שימוש ברשת חברתית במסגרת חינוכית בלתי פורמאלית יעלה את הזדהות הפרט עם הקבוצה, לעומת מסגרת ללא רשת חברתית כזו.

שיטה

המחקר בחן את הקשר בין המשתנה הבלתי תלוי – שימוש ברשת חברתית (בעל שני ערכים: שימוש לעומת חוסר שימוש), והמשתנה התלוי – הרגשת הזדהות הפרט עם המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית. משתנה זה נמדד בשלושה מאפיינים: אינטראקציה סמלית, הזדהות הפרט עם קבוצת הפנים והזדהותו עם כלל התוכנית. בנוסף נבדק משתנה בלתי תלוי נוסף "ותק בתוכנית" (בעל ארבעה ערכים – שנה א', ב', ג', ד' על פי מספר השנים של החניך בתוכנית).

משתתפים

607 חניכי "תוכנית נטע" ב-18 מרכזי לימוד ברחבי הארץ השיבו לשאלון, מהם 273 (45%) חניכי שנה א (תלמידי כיתות ט-י), 183 (30.1%) חניכי שנה ב (תלמידי י-יא), 113 (18.6%) חניכי שנה ג (תלמידי יא-יב), ו-38 (6.3%) חניכי שנה ד (תלמידי כיתה יב). המשתתפים לא דיווחו את מינם.

שאלון והליך

למשתתפים הופץ שאלון אינטרנטי מקוון החל מנובמבר 2009 ועד לאפריל 2010. המשתתפים ענו על השאלון במסגרת הכיתה ובחדר המחשבים במרכז הנוער, בחלק מהמקרים המדריך נשאר בכיתה ובמקרים אחרים המדריך יצא (ההוראה היתה שהמדריך לא יהיה נוכח בעת מילוי השאלון).

בשאלות ההזדהות עם הקבוצה – ככל שהערך הנבחר נמוך יותר החניך מסכים יותר עם המשפט המוצג – קרי, אחד הינו מסכים מאוד וחמש אינו מסכים כלל.

בטבלה 1 מוצגות השאלות הרלוונטיות למחקר זה, הערכים אותן קיבלו, המשתנה אליו הן מתייחסות, והאם השאלה הינה שאלה הפוכה.

טבלה 1. שאלון המחקר

#	שאלה – הסימן (ה) מסמל שאלה הפוכה	ערכים	המשתנה במחקר
1	אני חניכ/ת השנה	0-3	משתנה ב"ת – וותק בתוכנית
2	אני חש/ה כי תכנית נטע@ תורמת לי בחיים	1-5	אינטראקציה סמלית
3	אני גאה להיות חניכ/ה בתוכנית נטע	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
4	אני מרגיש/ה שכיף לי להגיע למפגשי נטע	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
5	אני אמליץ לחברי להצטרף לתוכנית נטע	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
6	אני מרגיש/ה שהקבוצה שלי מגובשת	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
7	אני מרגיש/ה תחושת שייכות לקבוצה	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
8	יש לי הרבה חברים בקבוצה	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
9	אני מרגיש/ה בנוח להיעזר בחברי לקבוצה	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
10	האווירה בקבוצה מאפשרת לי להיות מי שאני	1-5	הזדהות עם קבוצת פנים
11	באיזה רשת חברתית את/ה משתמש/ת לצורך שמירה על קשר עם המדריך/ה ועם החברים בקבוצה במהלך השבוע? – באמצעות הדואר האלקטרוני – באמצעות הפייסבוק – מיקרוסופט – Edu Live – פורום החניכים של היישוב	דואר אלקטרוני	משתנה ב"ת – שימוש ברשת חברתית
12		פייסבוק	משתנה ב"ת – שימוש ברשת חברתית
13		EduLive	משתנה ב"ת – שימוש ברשת חברתית
14		פורום חניכים	משתנה ב"ת – שימוש ברשת חברתית
15	אני תורמת/ כיום לקהילה	1-5	אינטראקציה סמלית
16	אני מעריך/ה שאמשיך להתנדב גם שתסתיים מכסת השעות המוגדרת לכך	1-5	אינטראקציה סמלית
17	אני מתנדב/ת רק כי אני חייב/ת לעשות זאת (ה)	1-5	אינטראקציה סמלית
18	אני מרגיש/ה שאכפת לי ממה שקורה בעיר שלי	1-5	אינטראקציה סמלית
19	תרומה לקהילה חשובה לי	1-5	אינטראקציה סמלית
20	אני מוכן/ה ורוצה לתרום לקהילה	1-5	אינטראקציה סמלית
21	למי שמתנדב יש שם של "פראיר" (ה)	1-5	אינטראקציה סמלית

אינטראקציה סמלית

ערכנו ניתוח גורמים עם רוטציה למיקסום השונות על שמונת הפריטים שקשורים לאינטראקציה סמלית כפי שמופיעים בטבלה 1. בניתוח עלו שני פריטים (2,17) שהיו טעונים על שני גורמים. לאחר הוצאת שני פריטים אלו נמצא גורם יחיד, עם $Eigenvalue = 3.32$ שהסביר 55.35 אחוז מהשונות. אלפא של קרונבך = .81.

הזדהות עם קבוצת הפנים

ערכנו ניתוח גורמים עם רוטציה למיקסום השונות ומצאתי שני גורמים – אחד מתייחס לקבוצה הפנימית (היינו החברים לאותה כיתת לימוד – והשני לכלל התוכנית. טבלה 2 מציגה את התוצאות. המתאם בין שני הגורמים הוא $(p < .001) r = .44$.

טבלה 2. ניתוח גורמים של הזדהות עם קבוצת הפנים

כלל התוכנית	קבוצה פנימית		
.161	.872	אני מרגישה/תחושת שייכות לקבוצה	7
.185	.821	יש לי הרבה חברים בקבוצה	8
.214	.797	האווירה בקבוצה מאפשרת לי להיות מי שאני	10
.158	.768	אני מרגישה/שהקבוצה שלי מגובשת	6
.208	.751	אני מרגישה/בנוח להיעזר בחברי לקבוצה	9
.845	.143	אני גאה להיות חניך/ה בתוכנית נטע	3
.809	.186	אני אמליץ לחברי להצטרף לתוכנית נטע	5
.800	.241	אני מרגישה/שכיף לי להגיע למפגשי נטע	4
2.18	3.34	Eigenvalue	
27.27	41.71	אחוז שונות מוסברת	
.79	.88	אלפא של קרונבך	

שימוש ברשת חברתית

המשתתפים נשאלו לגבי שימוש ברשתות חברתיות שונות לצורך יצירת קשר עם המדריך וחברי הקבוצה (שאלות 11-14 בטבלה 1). משתתפים שסימנו תשובה אחת או יותר נחשבו כמשתמשים ברשת חברתית, ואילו משתתפים שלא סימנו אף תשובה נחשבו כאלו שלא עושים שימוש ברשת חברתית.

תוצאות ודיון

ראשית, בדקנו את הממוצעים והמתאמים בין המשתתפים התלויים במחקר. הממצאים מוצגים בטבלה 3.

טבלה 3. ממוצעים ומתאים בין המשתתפים התלויים

הזדהות עם קבוצת הפנים – כלל התוכנית	הזדהות עם קבוצת הפנים – קבוצה פנימית	סטיית תקן	ממוצע	
.41*	.32*	0.77	2.26	אינטראקציה סמלית
	.44*	0.77	1.92	הזדהות עם קבוצת הפנים – קבוצה פנימית
		0.80	1.98	הזדהות עם קבוצת הפנים – כלל התוכנית

* $p < .001$

שנית, בדקנו כמה מהמשתתפים משתמשים ברשת חברתית כלשהי. הנתונים מוצגים בטבלה 4. רוב החניכים עושים שימוש באחת הרשתות שהוצגו על מנת לשמור על קשר עם חברי הקבוצה. השימוש הנפוץ ביותר שדווח הוא ברשת Facebook.

טבלה 4. מספר המשתמשים בכל אחד מסוגי הרשתות החברתיות

השתמשו לפחות ברשת אחת מאלו	פורום היישוב	EduLive	Facebook	
(76.1%)462	(15.8%)96	(25.9%)157	(57.3%)348	משתמש
(23.9%)145	(84.2%)511	(74.1%)450	(42.7%)259	לא משתמש

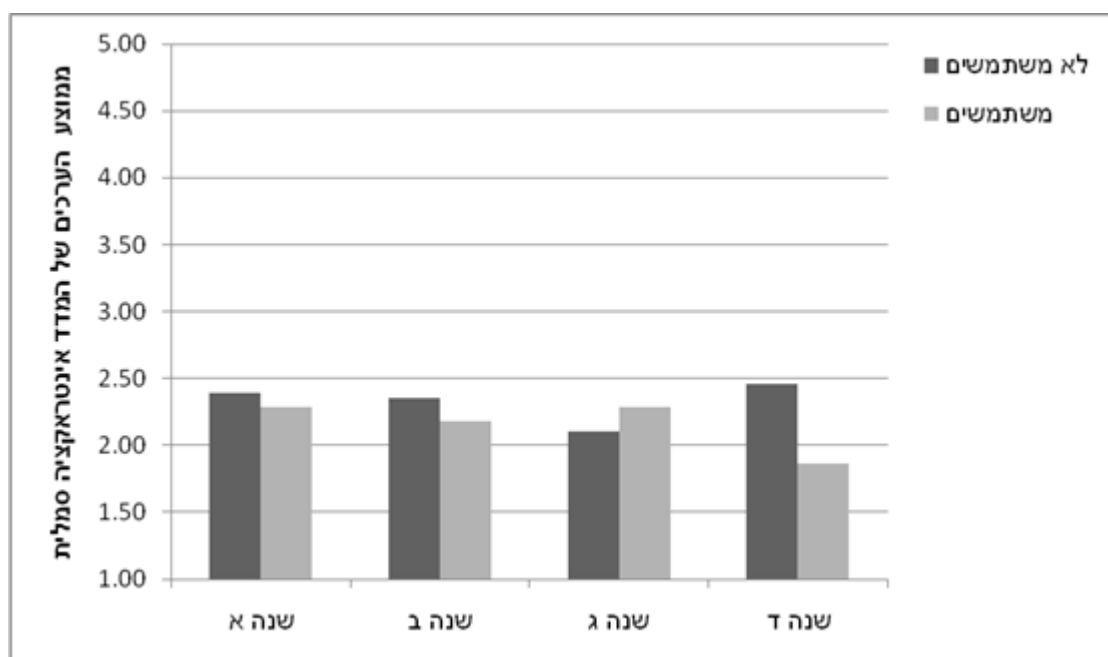
אינטראקציה סמלית

ערכנו ניתוח שונות עם שני משתתפים בלתי תלויים – ותק בתוכנית ושימוש ברשת חברתית. לא מצאנו אפקט מובהק סטטיסטי לוותק בתוכנית, $F(3,599) < 1$. לעומת זאת, מצאנו כי חניכים ששומרים על קשר עם חבריהם ברשת חברתית כלשהי האינטראקציה הסמלית שלהם גבוהה במובהק מחניכים

שלא עושים זאת, $F(1,599) = 3.94, p < .05, \text{partial eta square} = .007$. יתרה מכך, האינטראקציה שבין הוותק והשימוש ברשת חברתית נמצאה מובהקת סטטיסטית אף היא, $F(3,599) = 2.54, p = .05, \text{partial eta square} = .013$. איור 1 מציג את האינטראקציה.

ניתוח פוסט-הוקי לימד כי ההבדל בין משתמשים ולא משתמשים מובהק רק בקרב חניכי שנה ד. הוצאתם מהמדגם העלימה את האפקטים המובהקים. מכאן שבהבט זה, לשימוש ברשת חברתית אין השפעה מובהקת סטטיסטית על האינטראקציה הסמלית עם הקבוצה. ניתן להסביר ממצא זה בשל השיטה בה נעשה השימוש ברשת חברתית. מטרת הרשת ב"תכנית נטע" הייתה לחזק את הקשר בין המדריך לחניכים ולחזק את הקשר בין החניכים ברחבי הארץ. ניתן לחשוב על מטרות נוספות אותן רשת חברתית יכולה לשרת, לדוגמא: קידום פרויקטים על פי רוח המסגרת או יצירת תהליכי למידה שיתופיים. כל אחת מהמטרות גורמת להזדהות של הפרט עם הקבוצה באופן שונה, ולכן יש להתאים את השימוש ברשת למטרה אותה היא נבנתה לשרת. במחקרים עתידיים יש לבחון ולהעריך שיטות שימוש ברשת חברתית אשר תגביר את הזדהות הפרט עם המסגרת החינוכית במימדים השונים.

כמו כן, נשים לב להשפעה המכרעת על האפקט של החניכים הותיקים ביותר. החניכים בשנה ד' היו הראשונים שהשתמשו ברשת חברתית והם היוו חלק בלתי נפרד מהיווסדה ומתפיסתה בארגון. יתכן שעובדה זו גרמה לחניכי שנה ד' שהשתמשו ברשת חברתית לאינטראקציה סימלית אשר הגבירה את תחושת ההזדהות למסגרת הבלתי פורמאלית מאשר אלה אשר אינם משתתפים בה. חניכי שנה זו משתתפים בתוכנית מנהיגות שמטבעה מעלה את ההזדהות עם הקבוצה.

איור 1. האינטראקציה בין ותק בתוכנית ושימוש ברשת חברתית לבין האינטראקציה הסמלית

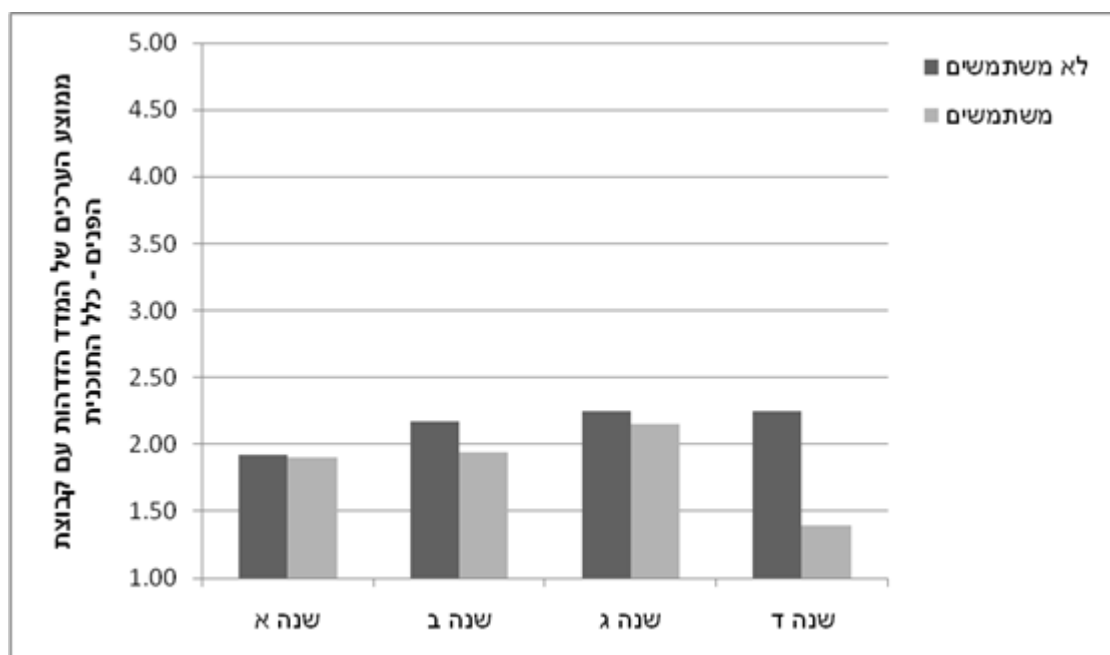
הזדהות עם קבוצת הפנים קבוצה פנימית

ערכנו ניתוח שונות עם שני משתנים בלתי תלויים – ותק בתוכנית ושימוש ברשת חברתית. לא מצאנו אפקט מובהק סטטיסטי לוותק בתוכנית, $F(3,599) < 1$. לעומת זאת, מצאנו כי חניכים ששומרים על קשר עם חבריהם ברשת חברתית כלשהי ההזדהות שלהם עם הקבוצה הפנימית גבוהה במובהק (ממוצע: 1.88, ס"ת: 0.75) מחניכים שלא עושים זאת (ממוצע: 2.02, ס"ת: 0.84), $F(1,599) = 4.98, p < .05, \text{partial eta square} = .008$. האינטראקציה בין המשתנים לא מובהקת. הוצאת חניכי שנה ד מהניתוח מקטינה את השפעת השימוש ברשת חברתית על הזדהות עם קבוצת הפנים.

כלל התוכנית

חזרנו על אותו ניתוח כשהמשנתנה התלוי הוא הזדהות עם כלל התוכנית. מצאנו השפעה מובהקת של הוותק בתוכנית, $F(3,599) = 3.41, p < .05, \text{partial eta-square} = .017$, ככל שהחניך ותיק הזדהותו עם התוכנית יורדת. עוד מצאנו אפקט מובהק של שימוש ברשת חברתית, $F(1,599) = 11.30, p < .001, \text{partial eta-square} = .019$, משתמשי רשת חברתית גילו הזדהות גבוהה יותר עם התוכנית, וגם אינטראקציה מובהקת בין שני המשתנים, $F(3,599) = 2.79, p < .05, \text{partial eta square} = .014$. איור 2 מציג את הממצאים.

ניתוח פוסט-הוקי לימד כי ההבדל בין משתמשים ולא משתמשים קרוב למובהק בקרב חניכי שנה ב ($p = .06$) ומובהק בקרב חניכי שנה ד ($p < .001$). הוצאת חניכי שנה ד מהניתוח העלימה את ההשפעה של הרשת החברתית ואת האינטראקציה, אבל הותירה בעינה את השפעת הוותק. נראה אם כן ששימוש ברשת חברתית משפיעה בצורה מובהקת יותר על הזדהות הפרט עם כלל התוכנית לעומת השפעתה על הזדהות הפרט עם הקבוצה הפנימית. יתכן שאצל החניך במסגרת בלתי פורמאלית יש הפרדה בין המסגרת הקבוצתית הפנימית למסגרת התוכנית הכללית ועל בסיס תיאורית הקטגוריזציה העצמית נראה שהפרט מתייחס אליהן כשתי ישויות נפרדות עבורו. יתרה מכך, בעוד שהשימוש ברשת רלוונטי יותר לכלל התוכנית, הוא פחות משמעותי ביחס לקבוצה הפנימית שנפגשת פנים-אל-פנים. בזכות שיפור התקשורת עם חניכים בקבוצות אחרות ועם מובילים במסגרת הבלתי פורמאלית, החניך מצמצם את חוסר הודאות לגבי עמדות ואמונות התוכנית (Hogg & Reid, 2006), הוא מרגיש פתוח לשאול שאלות ולקבל תשובות על המסגרת הכללית (Wang, Walther, Hancock,) (2008) והוא יכול לקחת חלק בפרויקטים ארציים המנוהלים בה (McCall & Simmons, 1978). הרשת החברתית מצמצמת את הפער גיאוגרפי והפיזי בין החניכים ומצמצמת את המרחק הארגוני בין החניכים למנהלי התוכנית.

איור 2. האינטראקציה בין וותק בתוכנית ושימוש ברשת חברתית להזדהות עם קבוצת הפנים - כלל התוכנית

סיכום

במחקר זה נבחן הקשר בין השימוש ברשת חברתית לבין הזדהות הפרט עם המסגרת החינוכית הבלתי פורמאלית בה הוא נמצא. במסגרת המחקר בחנו כיצד שימוש ברשת חברתית משפיע על האינטראקציה הסמלית של הפרט לקבוצה ועל ההזדהות עם קבוצת הפנים וכלל התוכנית. כמו כן בחנו את השפעת הוותק בתוכנית על האינטראקציה הסמלית, ההזדהות עם קבוצת הפנים

וההזדהות עם כלל התוכנית. ניתוח הממצאים מציג תמונה מעניינת מאוד גם בפן התיאורטי וגם במציאות בשטח, והיא מהווה הד לתחושות הקיימות שעולות מהשטח.

במסגרת הניתוח הסטטיסטי נתגלה כי כאשר מורידים את נתוני שנה ד', כלל האפקטים נחלשים. ניתן לומר שהטמעת הרשת החברתית אינה מספיקה. יש צורך לבחון כיצד שימוש ברשת חברתית ככלי לימודי/חינוכי גורם להזדהות רבה יותר של הפרט עם הקבוצה ולבחון שמא הקמה של רשת חברתית על ידי כל מחזור חניכים יתרום לתחושת שייכות של הפרט לקבוצה. בנוסף יש לבחון את שילוב הרשת החברתית לאורך זמן בכדי להפריך את הטענה שהחניכים אשר גם כך מזוהים עם המסגרת הבלתי פורמאלית משתמשים יותר ברשת החברתית.

תוצאות המחקר מתקפות את הקשר בין שימוש ברשת חברתית לבין הזדהות הפרט עם הקבוצה. חלק מהקשר מוסבר בשל קבוצת משתתפים ספציפית של חניכים (חניכי שנה ד'). למרות זאת, נמצא קשר סטטיסטי בכיוון המנובא בחלק מהמשתתפים גם ללא קבוצה זו. בעתיד מוצע לבנות שיטה מסודרת להטמעה ושימוש ברשת חברתית להעלאת לכידות קבוצות בלתי פורמליות.

מקורות

- גל, מ' (1985), החינוך הבלתי פורמאלי בישראל – מסגרות מקריות או מערכות הממלאות תפקידים חברתיים חינוכיים וייחודיים, בתוך: ו.א. כרמון וד. צוקר (עורכים), **החינוך בחברה מתהווה: המערכת הישראלית**. (עמ' 601-666) הוצאת הקיבוץ המאוחד ומוסד ואן ליר.
- המנחם-ורומי, א' (1997). חינוך לא פורמלי. בתוך: י' קשתי, מ' אריאלי ושלסקי, ש' (עורכים), **לקסיקון החינוך וההוראה**. (עמ' 192-193) תל אביב: הוצאת רמות.
- סילברמן-קלר, ד' (1989). זהות ה"מערכות העוקפות" ומשמעותן האידיאולוגית. **בארי**, 1, 175-197.
- סלומון ג' (2000). **טכנולוגיה וחינוך בעידן המידע**. חיפה: זמורה ביתן.
- Ashforth, B., E., & Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review*, 14, 20-39.
- Boyd, D., M., & Ellison, N., B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 210-230
- Brewer, M. B., & Gardner, W. (1996). Who is this "we"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 83-93.
- Deutsch, M. (1959). Some factors affecting membership motivation and achievement motivation in a group. *Human Relations*, 12, 81-95.
- Duckitt, J. (1989), Authoritarianism and group identification: A new view of an old construct, *Political Psychology*, 10, 63-84.
- Gecas, V. (1982), The self-concept. *Annual Review of Sociology*, 8, 1-33.
- Hogg, M. A. (1992). *The social psychology of group cohesiveness: From attraction to social identity*. New York: New York University Press.
- Hogg, M.A. & Abrams, D. (1993). Towards a single-process uncertainty-reduction model of social motivation in groups. In M. A. Hogg & D. Abrams (Eds.), *Group motivation: Social psychological perspectives* (pp. 173-190). London: Haevester/Wheatsheaf.
- Hogg, M.A. & Reid, S.A. (2006). Social Identity, self-Categorization, and the communication of group norms, *Communication Theory*, 16(1), 7-30.
- Kruglanski, A., W., (1990). Motivations for judging and knowing: Implications for causal attribution. In E.T. Higgins & R.M. Sorrentino (Eds.). *The handbook of Motivation and cognition: Foundations of social behavior*, Vol. 2, (pp. 333-368). New York: Guilford Press.

- Leach, C. W., Ellemers, N., & Barreto, M. (2007). Group virtue: The importance of morality (vs. competence and sociability) in the positive evaluation of in-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(2), 234 - 249
- Little, P.M.D., Wimer, C., & Weiss, H. B., (2007). After school programs in the 21st century: Their potential and what it takes to achieve it. *Harvard Family Research Project*. Retrieved 1.12.2009 from: <http://most.ie/webreports/After%20School%20Programs%20what%20is%20takesHFR.pdf>
- McCall G. J., & Simmons J. L. (1978). *Identities and Interactions: An Examination of Human Associations in Everyday Life*. New York: Free Press.
- Skevington, S. (1981). Intergroup relations and nursing. *European Journal of Social Psychology*, 11, 43-59.
- Stryker, S. (1980). *Symbolic interactionism: A social structural version*, Menlo Park, CA: Benjamin-Cummings.
- Tajfel, H., & Turner, J., C., (1979). Integrative theory of intergroup conflict. In W.G. Austin & Worchel (Eds.), *The psychology of intergroup relations* (pp. 38-48). Monterey: brooks/cole.
- Turner, J.C. (1978), Social Comparison, similarity and ingroup favoritism, In H. Tajfel (Ed.) *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*, 235-250. New York: Academic Press.
- Turner, J.C. , Oakes, P.J., Haslam, S.A.,& McGarty, C. (1994), Self and collective: Cognition and social context, *Personality and social psychology bulletin*, 20, 454-463.
- Otten, S., & Moskowitz, G., B. (2000). Evidence for Implicit Evaluative In-Group Bias: Affect-Biased Spontaneous Trait Inference in a Minimal Group Paradigm. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 77-89.
- O'Reilly, C.A. III & Chatman, J. (1986), Organizational commitment and psychological attachment: The effects of compliance, identification, and internalization on prosocial behavior. *Journal of applied psychology*, 71, 492-499.
- Wang, Z. , Walther, J. B., & Hancock, J. (2008). "Social Identification and Interpersonal Perception in Computer-Mediated Communication: What You Do Versus Who You Are in Virtual Groups" *Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, TBA, Montreal, Quebec, Canada Online <PDF>*. 2009-05-23 from http://www.allacademic.com/meta/p233679_index.html